

УДК 070.482(049.32)(045)

Олена РИЖКО

ЖАНР РЕЦЕНЗІЇ У ВИДАННЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

У статті розглядаються особливості функціонування жанру рецензії у греко-католицьких виданнях.

Ключові слова: рецензія, жанр, літературно-мистецька критика, оціночне судження.

Звернення до заявленої теми зумовлене потребою пошуку шляхів удосконалення практичної підготовки майбутніх журналістів, зокрема в галузі літературно-художньої критики, оскільки, як слушно зауважує науковець О. Іванова, «одна з функцій журналістських матеріалів про літературу – визначити значимість даного явища, його цінність, а також впорядкувати процес функціонування мистецтва» [2, 176].

Жанр рецензії є одним із найпоширеніших у царині літературної критики. Можливо, через меншу «трудомісткість», адже написати рецензію простіше, ніж, скажімо, підготувати огляд літератури, полемічний виступ, літературний портрет чи укласти бібліографічні нотатки. Проте за цією позірною «легкістю» криється й певна небезпека, оскільки часто сучасна рецензія на той чи інший художній текст перетворюється на потік суб'єктивних вражень журналіста на рівні суто смакових подобається/не подобається або й узагалі стає «зброєю» під час «з'ясування літературних стосунків». А між тим, сама критика мусить zostаватись «здатністю розрізняти», і «мистецтво літературного критика, – як зауважує один із найавторитетніших, не обтяжений «комплексом літературотворення» (означення Є Пашковського [4]), критиків нашої доби, І. Дзюба, – починається з чуття правди й аналітичного хисту, зі здатності розрізняти художнє й нехудожнє, досконале й недосконале, вишукане й несмаковите, справжнє й удаване, щире й фальшиве, істинне й неістинне; те, що на користь літературі, а отже, й суспільству, і те, що їм не на користь» [2, 593]. Не зайвим буде скористатися й порадами автора одного з найвідоміших підручників для журналістів Д. Рендола, який, міркуючи про три школи рецензування, наголошує: «Школа рецензування, яку варто зберегти, це та, що передовсім має на меті

надати інформацію про певний твір; описати його якомога точніше й повніше, дослідити його стиль, зміст і духовне наповнення. І пам'ятайте, що не заборонено писати відгуки без легковажних висновків» [5, 141]

У цьому плані нам видається важливим і *актуальним* опрацювання досвіду кращих українських видань, до яких належать і часописи УГКЦ, зокрема «Нова Зоря», «Мета», «Жива Вода», «Богословія» та ін. Тож *метою* даної статті є аналіз літературно-мистецьких матеріалів, представлених у жанрі рецензії в часописах УГКЦ.

Для реалізації поставленої мети потрібно розв'язати такі *завдання*: опрацювати матеріали означеної тематики; проаналізувати їхній потенціал щодо можливості використання у процесі підготовки журналістів.

Об'єктом дослідження є публікації греко-католицьких часописів, зокрема рецензії. *Предмет* дослідження становлять особливості функціонування жанру рецензії у греко-католицьких виданнях.

До загальних ознак жанру рецензії Ю. Ковалів відносить «об'єктивність оцінювання певного твору, фаховий його аналіз» [3, 318], зауважуючи при цьому, що «інколи рецензент може формулювати суб'єктивне чи корпоративне ставлення, визнавати цей твір чи заперечувати, вдаватися до прийомів провокативного літературознавства» [3, 318]. У мас-медійних текстах ми знаходимо підтвердження обом згаданим висловлюванням.

У греко-католицьких виданнях з-поміж багатьох різновидів рецензій – найчастіше використовуються *відгуки, реферативні рецензії, проблемні, звичайні газетні (журнальні), розгорнуті анотації, репліки, огляди, полемічні матеріали*. Крім того, поширеним є такий жанр критики як *літературний портрет*. Для з'ясування специфіки творчої лабораторії письменника використовується *інтерв'ю*.

Так, скажімо, з-поміж «літературних» рубрик «Нової Зорі» (часопис Івано-Франківської Єпархії УГКЦ) можна назвати: «*На книжкову полицю*», де вміщуються рецензії на нові видання, напр., у спареному 3/4 числі (2006) часопису подані статті «Григорій Хомишин – Єпископ і Патріот» (на кн. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин. Портрет релігійно-церковного і громадського діяча. – Ів.-Фр.: Нова Зоря, 2006. – 168 с.), «Ідентичність

українського католицизму» (Кияк С. Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи: Монографія. – Ів.-Фр.: Нова Зоря, 2006. – 632 с.), «Знавець таїни слова» (Федунь Марія. Публіцистика та мемуари Осипа Назарука. – Ів.-Фр.: Нова Зоря, 2006. – 48 с.); «Книгарня Нової Зорі пропонує», в якій анонсуються книжки видавництва; «Серед видань», де представлені рецензії на книжки, опубліковані раніше, які мають безперечну мистецьку й духовну вартість, напр., матеріал Г. Бурнашова «Він чесно служив поетичному слову» у ч. 23 (2010, с. 11) (Юзва Роман. Я належу Україні. – Ів.-Франківськ: Нова Зоря, 2010. – 500 с.) чи В. Корпанюка «Книга видавництва “Нова Зоря” – на Шевченківську премію» (у статті докладно проанонсовано видання «Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова», висунуте на здобуття Національної премії України ім. Т. Шевченка; ч. 11, 2011, с. 11); тобто це ще один спосіб ознайомити читачів чи й нагадати їм про книжки, які варто читати, своєрідний орієнтир в сучасному книжковому морі; власне рубрика «Рецензії», напр. матеріал Є. Барана «Серце до серця» (рецензія на збірку духовної лірики Ярослава Ткачівського «Сльоза блаженства», яка побачила світ у видавництві «Нова Зоря» у 2010 році; ч. 7, 2011, с. 8); «Презентації», де представлено матеріали, в яких поєднано елементи рецензії та репортажу, напр., стаття о. І. Пелехатого, присвячена творчості Романа Юзви, заголовком якої став рядок із поезії: «Роман Юзва: “Я повернувся знов на Україну”» (2010. – Ч. 21. – С. 11). Якщо нові видання стосуються певної проблематики, яка представлена в тематичних сторінках часопису, то рецензії на ці книжки розміщуються в них. Скажімо, видання, присвячені проблемам заробітчанства, – на сторінці «Заробітчанська хвиля», екологічній проблематиці – у «Божому дивосвіті»: один з останніх у часі приклад – рецензія В. Шеремети на книжку «Відповідальність за створіння в Європі», у якій представлено «основні напрацювання консультативного процесу Ради Єпископських Конференцій Європи щодо ролі Церкви у вирішенні актуальних проблем довкілля» (2011. – Ч. 4. – С. 8).

Звичайно, як і в будь-яких секулярних ЗМК, ці рецензії дуже відрізняються за рівнем професіоналізму та ступенем суб’єктивності/об’єктивності. Так, скажімо, згаданий матеріал В. Корпанюка достатньо об’єктивно представляє книжку

«Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова» (автор – Заслужений діяч мистецтв України професор Богдан Тимків): подано і паспортні дані видання, і зміст розділів книжки, який містить коротку характеристику розвитку означеного мистецького сегмента, що дає змогу зацікавленим скласти повне уявлення про видання. Інший же згаданий матеріал – «Серце до серця...» – наскрізь суб'єктивний, про що свідчать конструкції зі встаними елементами (такі конструкції саме тут, у цьому матеріалі, надали авторові «ведмежу послугу», оскільки виходить, ніби він не має певності щодо предмета рецензування): «Се вже втрете, здається, звертається івано-франківський поет-пісняр Ярослав Ткачівський до християнсько-духовної тематики у своїй поезії...»; «Я не знаю, наскільки органічним є духовно-християнське начало в його поезіях, але їх читання у мене не викликає спротиву, навпаки, – *якесь* розуміння (NB: вживання такого означення свідчить про несформованість будь-якого розуміння – *О. Р.*) і внутрішній християнський спокій мене проймає»; «Ця книжечка, на перший погляд, є простою в задумі...» (зауважмо, про «другий» чи якийсь інший погляд у рецензії не йдеться) та ін. Тобто такий матеріал, хоч і вміщений у рубриці «Рецензії», є радше реплікою поціновувача поезії Я. Ткачівського і, крім того, згадані прикрі «промахи» навряд чи спонукатимуть читачів звернутись до представленої збірки.

Часопис «Нова Зоря» систематично вміщує різноманітні літературно-критичні матеріали, демонструючи, з одного боку, розуміння важливості їх для формування громадської думки, зміцнення морально-етичних орієнтирів, виховання гармонійної особистості, а, з іншого, продовження традиції довоєнного видання (тоді «Нова Зоря» виходила у Львові), яке містило потужну й презентабельну рубрику «Література, наука, мистецтво»).

Прикладами ґрунтовних рецензій зі згаданого довоєнного видання можуть бути такі публікації: у ч. 6 (1928) розгорнута рецензія на першу антологію галицької та буковинської поезії «Галицька та буковинська поезія XIX віку» (редакція і вступна стаття Б. Якубського; К.: Книгоспілка, 1927. – 168 с.). Рецензент зауважує, що недоліком антології є відсутність творів І. Франка та Ю. Федьковича (вони видані окремими книжками), оскільки це руйнує концепцію цілісного сприйняття поезії краю – відсутні-бо

кращі представники її. Нарікає автор і на малий наклад видання – 3000.

Цікавою є рецензія (підписана криптонімом В. З.) на нарис Дмитра Чижевського «Західна філософія в старій Україні», виданий німецькою в Берліні у 1928 (ч. 13). Заслуговують на увагу: розгорнута рецензія (шпальта, 1928, ч. 79) на працю І. Свенціцького «Іконопись Галицької України XV–XVI віків» (Збірки Національного музею у Львові. – Львів, 1928); рецензія на працю М. Н. Сперанського «Тайнопись в юго-славянских и русских памятниках письма» (Ленінград: Вид-во АН СРСР, 1929. – 162 с.), вміщена під крипт. К. «Тайне письмо на Україні» (1931. – Ч. 57, с. 6).

На відміну від «Нової Зорі», яка презентує книжки із різноманітних галузей знань, часопис Львівської архієпархії УГКЦ «Мета» в рубриці «Мандруючи Інтернетом» анонсує видання, що так чи інакше стосуються діяльності Католицької Церкви: «Видано україномовну Біблію в аудіоформаті», «У Ватикані відбулась презентація книги «Процес лицарів-тамплієрів» (обидві – 2007. – Ч. 10. – С. 4); «Книгу Папи називають анти-«Кодом да Вінчі» (2007. – Ч. 32. – С. 5); або ж вміщує полемічні матеріали, що становлять собою реакцію на скандальні чи популярні видання: «Звернення стосовно виходу у світ книги та фільму «Код да Вінчі», «Розтин «Коду да Вінчі» (обидва – 2006. – Ч. 25. – С. 2, 5); «Гаррі Поттер: відповідь рецензента» (о. Т. Боровець, 2006. – Ч. 26. – С. 7). Зазвичай у таких матеріал представлено офіційну позицію Церкви, хоч в аргументації фігурують різні точки зору на проблему.

Отже, у висновках можна говорити, що особливостями розміщення літературно-критичних матеріалів загалом і функціонування жанру рецензії зокрема в греко-католицьких часописах є системність (як частина програми розвитку видання) / спорадичність (як одиничний акт реагування на проблему); використання різноманітних різновидів означеного жанру; намагання представляти матеріал збалансовано; вдалі спроби уникнення надмірного критицизму (що так часто можна поставити на карб секулярним ЗМК), коли «критик» перетворює рецензію на «пам'ятник собі», «так поспішає висловити свої думки, фантастичні здогадки щодо значення роботи, дикі припущення щодо намірів митця і, звичайно ж, винести свій, як він (чи вона)

сподівається, остаточний вердикт, що забуває описати зміст рецензованої роботи» [5, 141]. А тому ці матеріали можна й потрібно використати в підготовці майбутніх журналістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба І. М. З криниці літ : наукове видання : У 3-х т. / Дзюба І. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 2. – 967 с.
2. Іванова О. А. Сад літератури в журнальній оптиці сучасності: Медіакомунікації з, для і про літературу : монографія / Іванова О. А. – Одеса : Астропринт, 2009 – 368 с.
3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : У 2-х т. / Ковалів Ю. І. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 2. – 624 с.
4. Островський І. Блиск та убогість естетичних інтерпретацій (Хто такий сучасний український критик?) [Електронний ресурс] / Островський І., Забужко О., Пашковський Є., Бриних М., Родик К. // День. – 2002, 21 березня. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/55021/>
5. Рендол Д. Універсальний журналіст : підручник / Пер. М. Марченко / Рендол Д. – К. : ТОВ «Київська типографія», 2006. – 152 с.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2011

Е. РЫЖКО

ЖАНР РЕЦЕНЗИИ В ИЗДАНИЯХ УКРАИНСКОЙ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ

В статье рассматриваются особенности функционирования жанра рецензии в греко-католических изданиях.

Ключевые слова: рецензия, жанр, литературно-художественная критика, оценочное суждение.

O.RYZHKO

GENRE OF REVIEW IN EDITIONS OF THE BYZANTINE-RITE CATHOLIC CHURCH OF THE UKRAINE

This article deals with peculiarities of review genre functioning in Greek-Catholic publications.

Key words: review, genre, literary and art criticism, assessment.